

EKONOMICKÝ RŮST A REÁLNÁ KONVERGENCE - PROBLÉMY MĚŘENÍ (Co neodhaluje ukazatel HDP)

Růžena Vintrová, Centrum ekonomických studií VŠEM

ruzena.vintrova@vsem.cz

www.cesvsem.cz

Teoreticko-metodologický seminář „Vypovídací hodnota ukazatele HDP
v analýzách konkurenceschopnosti ekonomiky“

EÚ SAV, Bratislava 9. února 2007

Obsah

I. Kvantitativní a kvalitativní faktory reálné konvergence

- Předstih v růstu objemu HDP
- Zlepšování směnných relací v ZO

II. Strategie „low cost economy“ vs. kvalitativní (necenová) konkurenceschopnost

III. Faktory akcelerace české a slovenské ekonomiky

I. Kvantitativní a kvalitativní faktory reálné konvergence

- a) růst objemu HDP
- b) ceny v ZO (T/T)

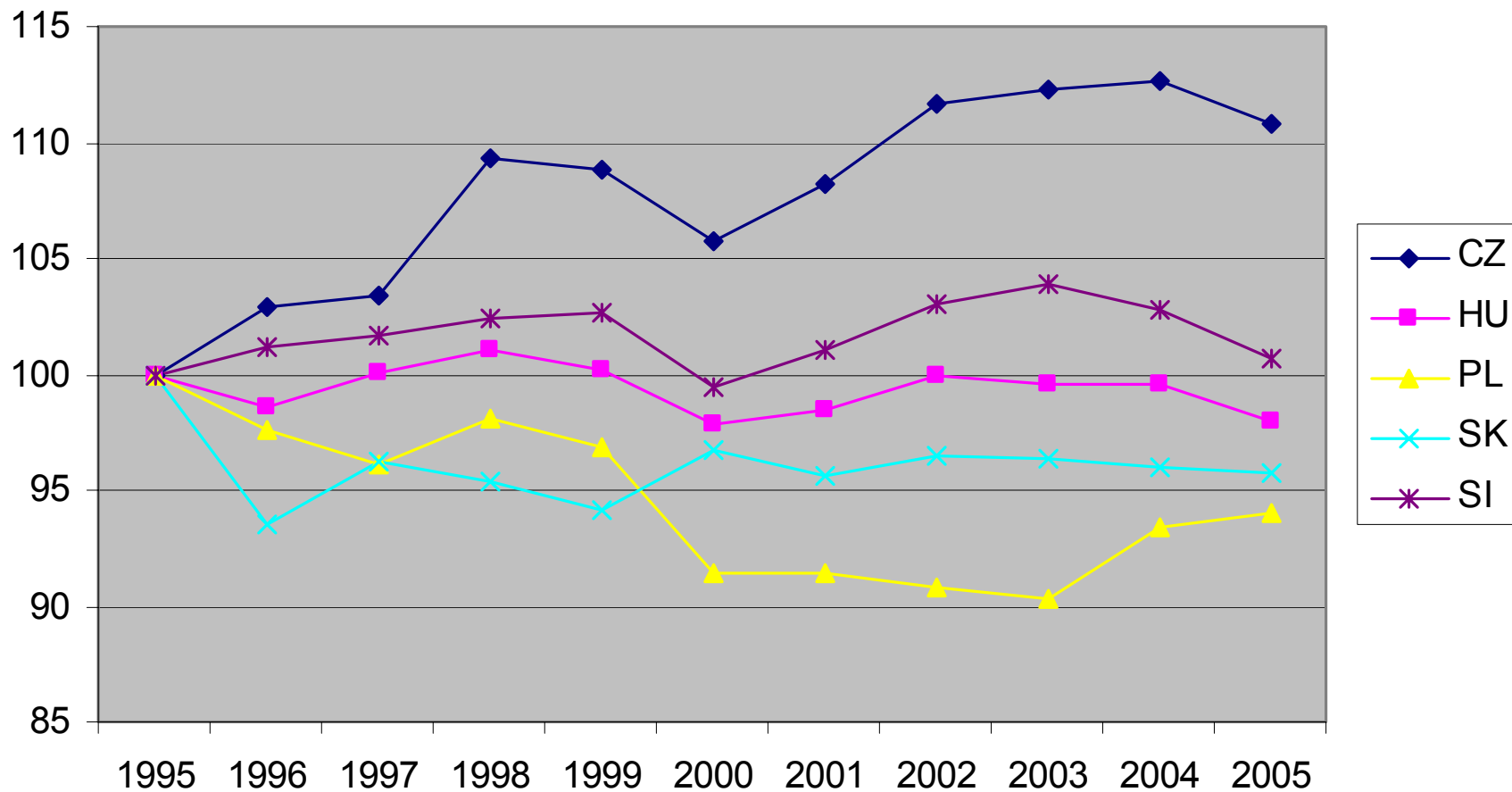
HDP nezachycuje efektivnost zahraniční směny

- HDP měří „objem“ (Volume) vytvořeného produktu ve stálých cenách – vylučuje nejen změny „domácích“ cen, ale i cen, za které se dováží a vyváží zboží a služby
- Vývoj cen dovozu a vývozu = směnné relace (terms of trade , T/T) ovlivňuje *reálný důchod země* \Rightarrow spotřebu a investice
- při zhoršování T/T může HDP rychle růst, avšak spotřeba a investice přitom stagnují – část vykazovaného HDP (přírůstku ze ZO) je fiktivní, neboť je počítána v cenách, za které se nerealizuje (ztrácí se při zahraniční směně)

Vývoj T/T – odraz kvalitativních změn

- **Dlouhodobé** zlepšování T/T, tj. rychlejší růst cen vývozu než dovozu \Rightarrow odraz kvalitativních a strukturálních změn v ekonomice = endogenní veličina
- Jde o **kvalitativní změny v širokém smyslu** \Rightarrow přesun k sofistikovanějším produktům s vyššími cenami, zapojení do mezinárodních obchodních sítí, odstranění srážek za „šunt z východu“, zavedené značky, módnost atd. (nejde tolik o objektivně měřitelné parametry kvality, ale spíše o odlišné subjektivní ocenění, resp. přizpůsobení struktury poptávky);
- FIKTIVNÍ INFLACE V CENOVÝCH INDEXECH 1,5 AŽ 2 % VE VYSPĚLÝCH EKONOMIKÁCH, V TRANZITIVNÍCH VÍCE
- **Krátkodobé výkyvy** T/T spojeny s kolísáním světových cen surovin (ropy) \Rightarrow **exogenní veličina** (přerozdělování zisků mezi dovozci a vývozci)
- „**Dohánějící**“ ekonomiky se přibližují k vyspělým:
 - předstihem v růstu objemu HDP (ve hmotě)
 - růstem docilovaných cen ve vývozu (růstem kvality)

Vývoj T/T v zemích EU-5 1995-2005 (1995 = 100)

Reálný hrubý domácí důchod (RHDD) – alternativní ukazatel zahrnující vývoj T/T

$$\text{RHDD} = \text{HDP} + \text{T},$$
$$\text{T} = (\text{X} - \text{M})/\text{P} - (\text{X}/\text{P}_x - \text{M}/\text{P}_m)$$

*T = (Trading gains and losses), X = vývoz, M = dovoz,
P_x a P_m = defl. dovozu a vývozu, P = průměrný deflátor salda*

Ukazatel RHDD vystihuje lépe vzestup ekonomické úrovně a reálné konvergence malých otevřených ekonomik (je vhodnější i pro srovnání produktivity práce s růstem mezd)

Je vykazován v národních účtech, avšak v analýzách málo využíván

Tempa růstu RHDD p.c. a HDP p.c.

(roční průměry 2001–2005 v %)

	RHDD/ obyv.	HDP/ obyv.	Rozdíl p. b.
Česká republika	4,4	3,7	0,7
Maďarsko	4,7	4,6	0,1
Polsko	3,3	3,1	0,2
Slovensko	4,4	4,5	-0,1
Slovinsko	3,5	3,3	0,2
EU-25	1,4	1,3	0,1

Vlastní výpočty na základě Eurostat-National Accounts a ECFIN

Tempa růstu HDP vs. rychlost konvergence (HDP p.c. 2001–2005)

	Ø roční tempa růstu 2001–05	EU-25 =100 v PPS 2000	EU-25=100 v PPS 2005	Rozdíl v p.b.
Česká rep.	3,7	65	74	9
Maďarsko	4,6	54	63	9
Polsko	3,1	47	50	3
Slovensko	4,5	47	57	10
Slovinsko	3,3	73	82	9

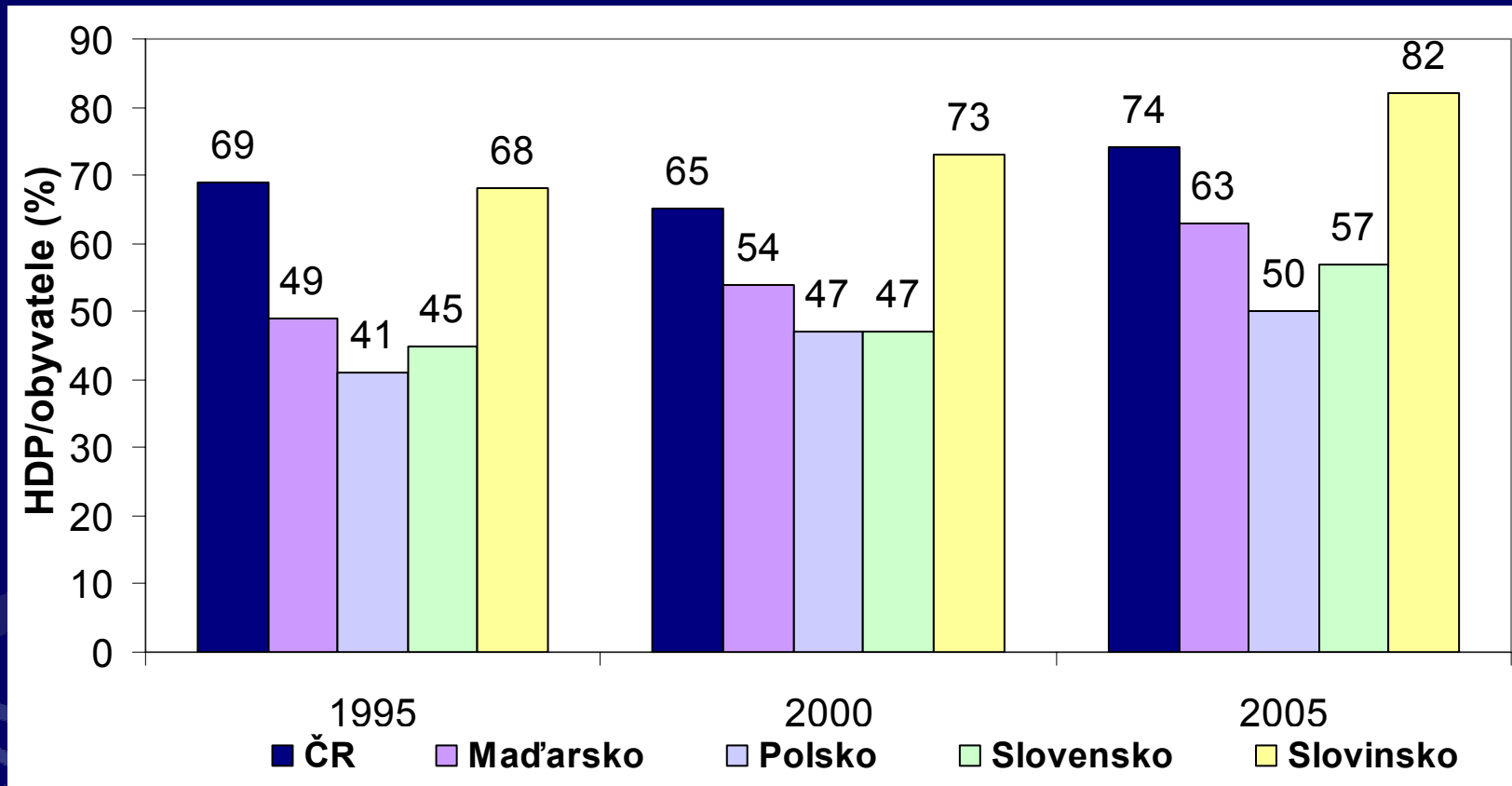
Tempa růstu HDP a RHDD v ČR 1996-2005 (v %)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HDP	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9	3,6	4,2	6,1
RHDD	5,7	-0,5	2,6	1,0	1,8	4,1	4,1	3,9	4,5	4,7
Rozdíl p.b.	1,7	0,2	3,4	-0,3	-1,8	1,6	2,2	0,3	0,3	-1,4

Přibližování ekonomické úrovně

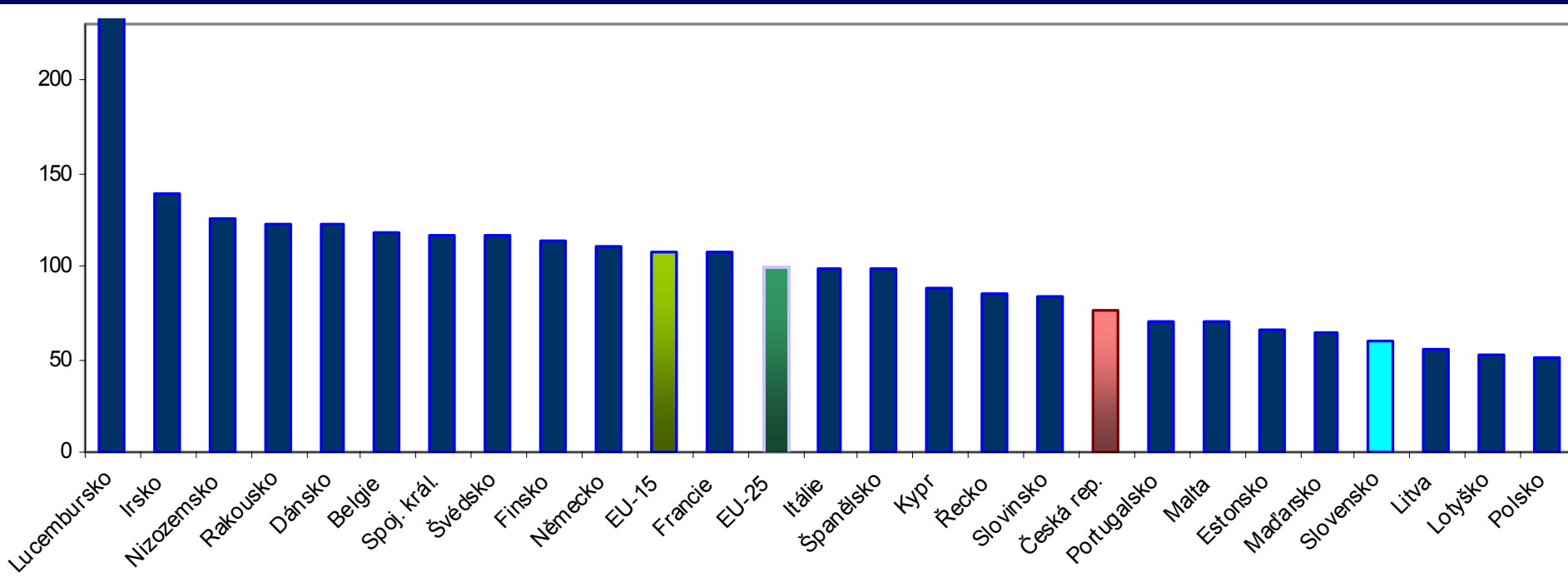
HDP p.c. v PPS v EU-5 v letech 1995-2005

(EU-25 = 100)

Pořadí zemí EU-25 podle HDP p.c. v PPS

Rok 2006 (EU-25 = 100)

Relativní jednotkové ceny jako ukazatel vývoje kvality (1)

- O kvalitě produktu a jejím vývoji vypovídají též **jednotkové ceny**, tj. hodnota výrobků, vztažená k jednotkám množství (kusům, litrům, metrům, hmotnosti). V relaci k referenčním zemím jde o relativní (komparativní) jednotkové ceny (**unit value ratios, UVR**).
- **Vypovídací schopnost** UVR se zásadně liší od T/T:
 - **T/T** se konstruuje na základě **výběrových indexů** dovozu a vývozu, sledujících stejné (srovnatelné) výrobky \Rightarrow zachytitelné **změny objektivně měřitelných kvalitativních parametrů jsou vyloučeny**
 - **UVR** (jednotkové ceny) **změny kvality** (technických parametrů) naopak **vyjadřují**.
- Sledované soubory: T/T jsou k dispozici za celou ekonomiku (a ve vztahu k celému světu), UVR obvykle za užší soubory - za vývoz výrobků zpracovatelského průmyslu a jeho odvětví_{p3} do určitého regionu

Relativní jednotkové ceny jako ukazatel vývoje kvality (2)

- V zemích EU-8 se zvyšují UVR nejrychleji v odvětvích *medium-high tech*, a to při zvýšení tržního podílu – doklad zvyšování kvality (studie Landesmann, Wörz, WIIW)
- V ČR se mezi roky 1993 a 2003 zvýšily jednotkové ceny *ve zprac. průmyslu o 86 %*, ve shodném sortimentu ve vzájemném obchodě zemí EU vzrostly o 19 %. UVR (v relaci k EU-25) se zvýšily o *56 %* (studie ČSÚ).
- *Vzestup cen celkového vývozu zboží a služeb* (deflátor z NÚ) mezi 1993 a 2003 činil *26 %*. Ceny dovozu vzrostly o 6 %. *T/T* (výběrový index cen vývozu dělený indexem cen dovozu) se zvýšily o *19 %*. V SR pokles T/T o 4 %.
- *Ani rychlý vzestup UVR nevyrovnal úroveň* jednotkových cen ČR s vyspělými ekonomikami (viz tab.).

Relativní úroveň kg cen

(ceny ve vzájemném obchodě zemí EU = 1)

	Podíl na dovozu do EU	Relativní kg ceny
Švýcarsko	2,3	2,8
Irsko	2,2	2,4
Slovensko	0,6	1,1
Německo	17,5	1,1
Česká rep.	1,5	1,1
Polsko	1,5	0,9
Čína	5,2	0,8

II. Strategie

„low cost economy“

**vs. kvalitativní (necenová)
konkurenceschopnost**

Cenová konkurenceschopnost (1):

Průměrné hrubé měsíční mzdy v roce 2005

	EUR (měn. kurz)	Rakousko = 100	V paritě (PPS)	Rakousko = 100
Česká rep.	639	24	1135	42
Maďarsko	638	24	1044	40
Polsko	591	22	1083	40
Slovensko	448	17	816	31
Slovinsko	1157	47	1584	64
Estonsko	513	19	881	35
Lotyšsko	350	13	700	27
Litva	368	14	744	29
Rakousko	2645	100	2551	100

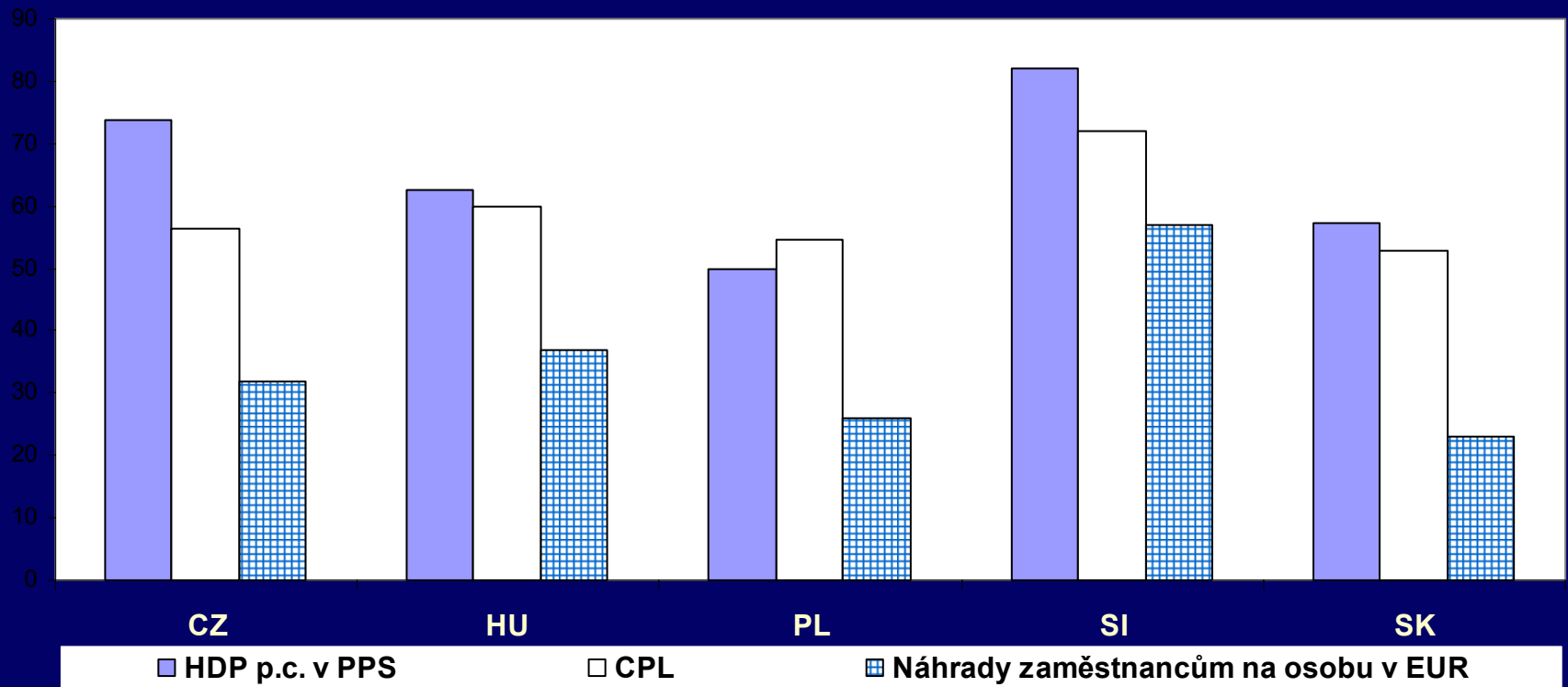
Cenová konkurenceschopnost (2): Produktivita práce a JPN 2005 (EU-25 = 100)

	HDP na pracovníka v PPS	Náklady práce na zaměstnance V EUR	Agregátní JPN
Česká rep.	66	32	49
Maďarsko	71	37	52
Polsko	59	26	44
Slovensko	65	23	35
Slovinsko	79	57	73

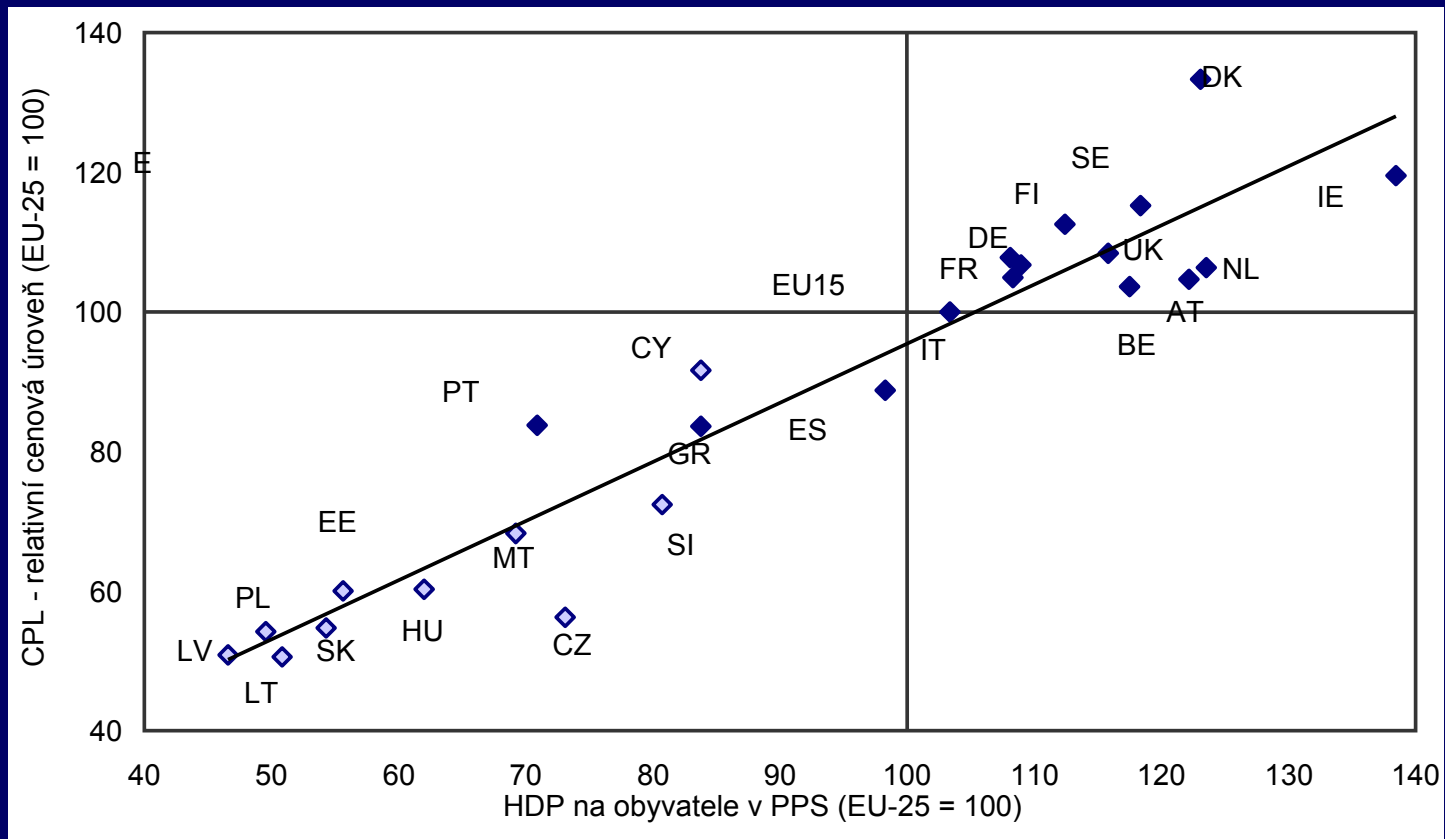
Cenová konkurenceschopnost zemí EU-5

- *Všechny země EU-5 jsou vysoce nákladově (cenově) konkurenceschopné* v relaci k zemím EU. JPN k EU-25 od zhruba třetiny na Slovensku po polovinu v ČR a Maďarsku až po $\frac{3}{4}$ ve Slovinsku.
- *Nákladově (cenově) nejkonkurenceschopnější zemí EU-25 je Slovensko* s nejnižšími mzdami v EU-5 a s nejnižšími JPN v EU-25. (Litva a Lotyšsko mají nižší mzdy, ale též nižší produktivitu.) V EU-27 nejnižší mzdy i JPN mají Bulharsko a Rumunsko.
- V cenové konkurenci *s Čínou nebo Ukrajinou* však země EU-5 mají JPN *vysoké* (nominálně mzdy Číny a Ukrajiny k Rakousku = 5 %, v ČR 24%, v SR 17 %

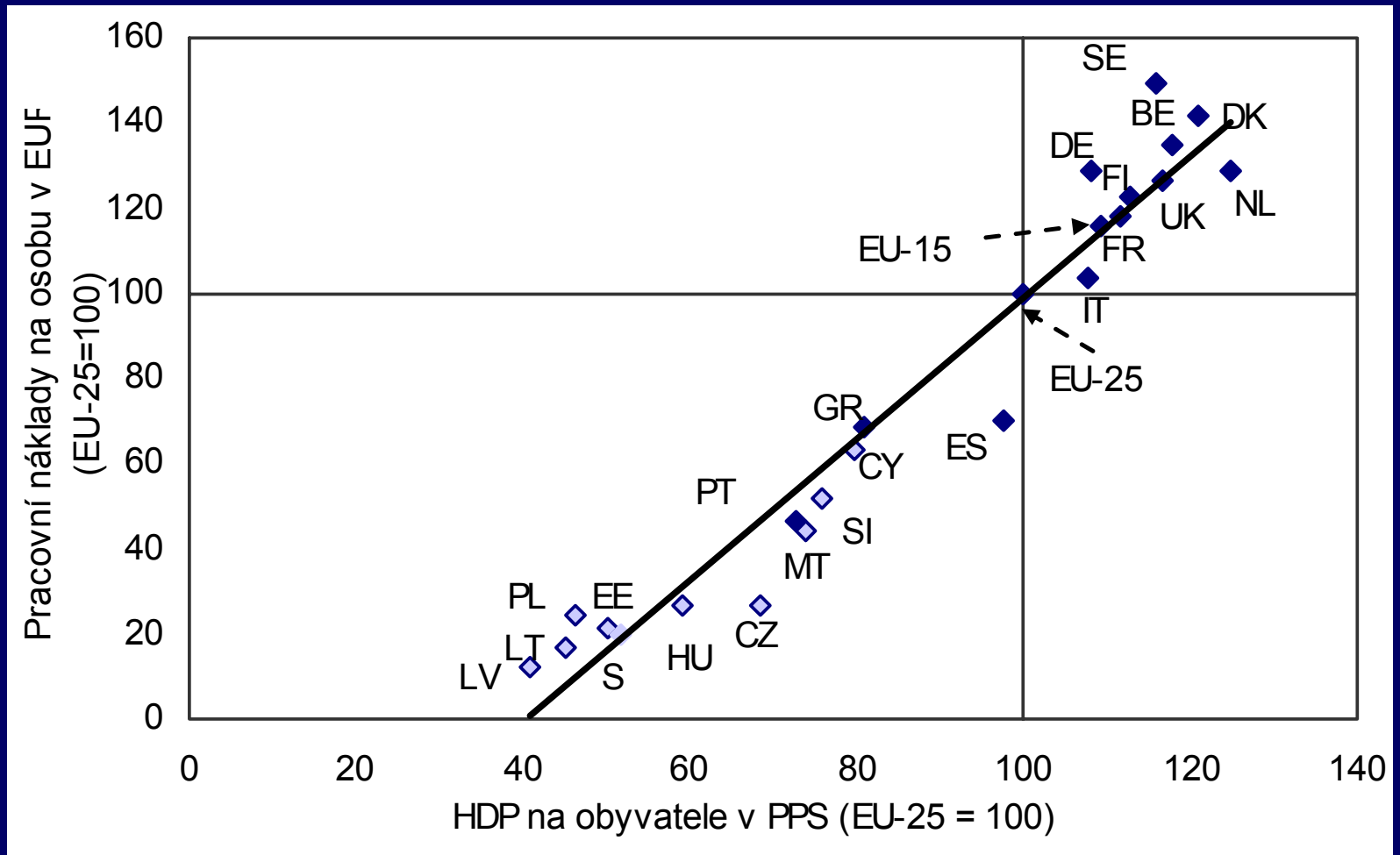
Odchytky ekonomické, cenové a mzdové úrovně HDP p.c. v PPS, CPL a PN na osobu v EU-5 v roce 2005 (EU-25 = 100)

Závislost relativní cenové úrovně na ekonomické úrovni v zemích EU-25 rok 2005 (EU-25 = 100)

Závislost mzdové úrovně na ekonomické úrovni v zemích EU-25 rok 2003 (EU-25 = 100)

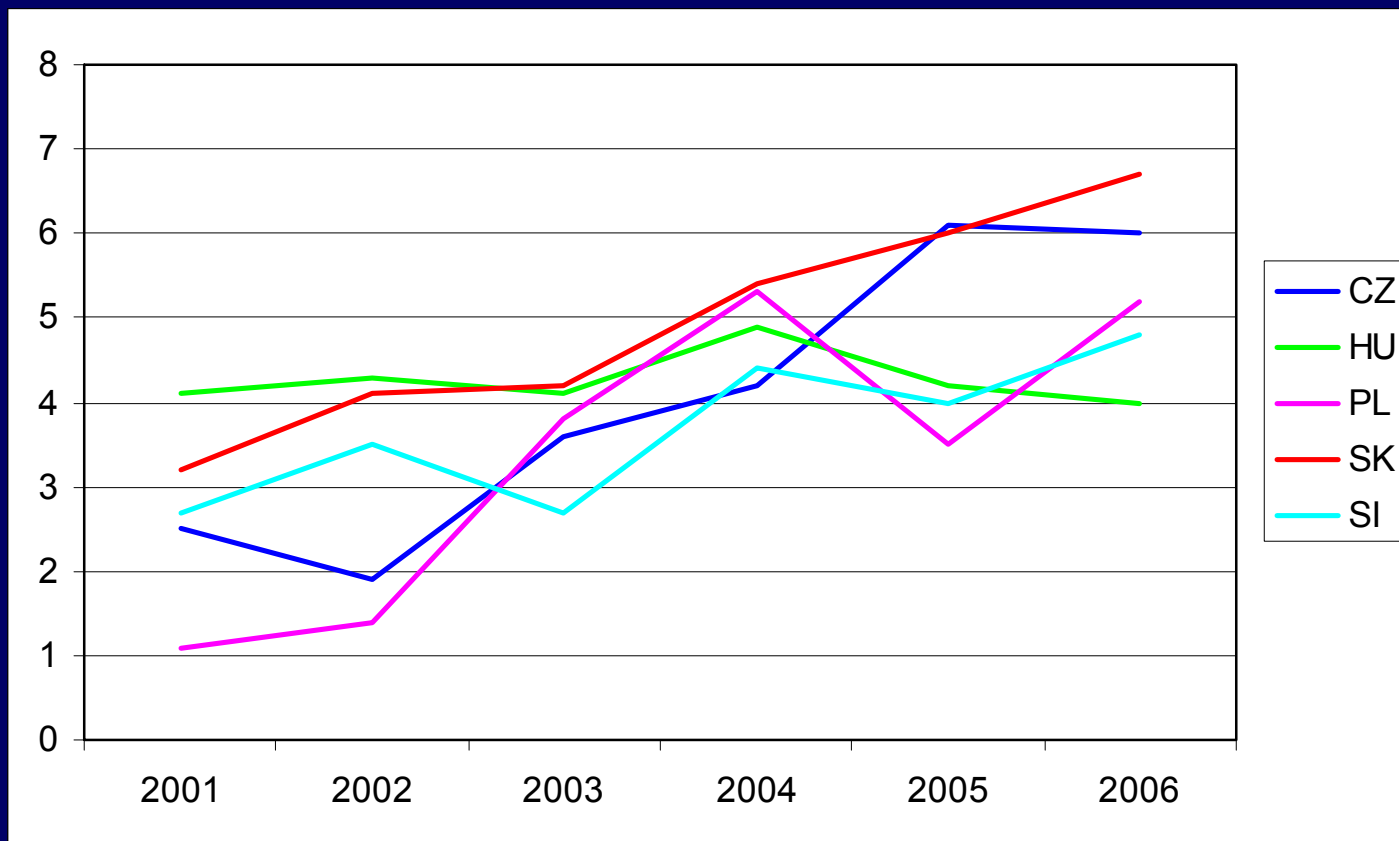
Cenová vs. kvalitativní konkurenceschopnost

- Klíčová otázka – *přechod ke znalostní ekonomice*, od cenové ke kvalitativní/necenové konkurenceschopnosti jinak nápor globalizačních tendencí a konkurence Číny a ostatních low cost economies \Rightarrow divergence (Portugalsko) \Rightarrow neperspektivní varianta
- K přechodu na náročnější výroby v hodnotovém řetězci *historické předpoklady*: v ČR a SR $\frac{3}{4}$ obyvatelstva středoškolské vzdělání (a nejdelší počet let školní docházky – v ČR *12,5 let*, Ø OECD 11,9 let), v Portugalsku $\frac{3}{4}$ základní vzdělání – hlavní příčina propadu z 80 na 70 % v HDP p.c. k EU; technická zdatnost a inženýrské dovednosti
- Zatím *PZI* jdou do EU-5 *za levnou*, ale relativně kvalifikovanou *pracovní silou*, s výrobou energeticky a materiálově náročnou, technicky středně náročnou (automobily).
- Nerozvíjí se základna pro *růst, založený na inovacích* – vzdělání a kvalifikace

III. Faktory akcelerace české a slovenské ekonomiky

Ekonomický růst v EU-5 při vstupu do EU

Roční tempa růstu HDP 2001-2006 (v %)

Příčiny akcelerace ekonomického růstu v zemích EU-5

- Vstup do EU se kladně odrazil na ekonomickém růstu ve všech zemích EU-5 – tempa růstu HDP se po roce 2004 zvýšila na 4 % a více
- *Největší zrychlení* zhruba na 6 % se týká *Slovenska a Česka* – poslední rok SR snad až k 8 % - jsou společné příčiny?
- Mezinárodní instituce spojují rychlý růst Slovenska jednostranně s reformami – pak však zůstává nevysvětlena akcelerace v ČR – zřejmě další faktory

Nalezení nové pozice české a slovenské ekonomiky v mezinárodní dělbě práce

- Ekonomiky ČR a SR byly nejvíce ze zemí EU-5 postiženy *dezintegrací trhu* RVHP. Nutnost zásadní restrukturalizace přebujelého těžkého průmyslu. V první transformační dekádě propady a *pomalá konvergence* (v SR v první, v ČR ve druhé polovině 90. let)
- *Integrace do EU*, spojená s přílivem zahraničního kapitálu, pomohla vybudovat *nové zaměření výroby a nové trhy* ⇒ dlouhodobá příčina
- Příčina akcelerace posledních let – *nabídkové šoky* – dobudování kapacit středně technicky náročného automobilového a elektronického průmyslu

Důsledky a rizika akcelerace, založené na přílivu zahraničního kapitálu

- *Hybatelem* ekonomického růstu ve velké míře *vývoz* – v ČR přechod k aktivní obchodní bilanci, v ČR i v SR dočasně velké příspěvky ZO k přírůstku HDP (tlumeno protisměrnými dovozy)
- Postupně narůstá *odliv dividend* vlastníků zahraničního kapitálu, roste pasivum bilance výnosů v BÚ PB, snižuje se HND proti HDP (v ČR rozdíl 5 %, v SR 3,5 %, v obou případech s narůstající tendencí)
- Největším *rizikem* je budování ekonomiky, založené na levné práci a *nedostatečné rozvíjení základny pro růst, založený na inovacích*
- *Irský příklad* se používá *jednostranně* (snížení daní) – bez důrazu *na podporu vzdělanosti a vyšší kvalifikace*